Lausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

Asia: K 11/2018 vp Hallituksen vuosikertomus 2017.

Tarkastusvaliokunta on pyytänyt näkemystäni seuraaviin asiakohtiin:
- Nuorten syrjäytymistä koskeneen mietinnön TrVM 1/2014 vp kannanottojen nro 1, 2, 4, 5, 6 ja 7 toteutuminen tähän mennessä? Ongelmat ja parannusehdotukset?
- Miten hallituksen kärkihanke lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on onnistunut (huomioiden myös em. kannanotot)?

Matti Rimpelä
matti.rimpela@uta.fi
23.1.2019

Näkemykseni kannanottoihin 1.

- **Nuorten syrjäytyminen on lisääntynyt 2014-2017.**
- **Kannanotot ovat jääneet pääosin toimeenpanematta tai johtaneet selvityksiin ja lyhytkestoisiin hankkeisiin, joilla ei ole ollut havaittavaa vaikutusta nuorten syrjäytymiskehitykseen.**
- **Tarkastusvaliokunnan tilaamassa raportissa ja mietinnössä kuvatut ongelmat tuessa ja palveluissa olivat vuoden 2017 päättyessä ennallaan tai suurempia kuin vuonna 2013.**

Näkemykseni kannanottoihin 2.

- **Sote -hallintoreformille 2015 linjattu suunta vähensi kuntien kiinnostusta kehittää kokonaisuutena lapsiperheiden, lasten ja nuorten tukea ja palveluja.**
- **Esitetyn reformin lapsivaikutuksia ei ole ennakkoarvioitu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vaatimalla tavalla.**
  - **Toteutuessaan reformi syventää rakenteellista hajanaisuutta ja vahvistaa kunnissa poislähettämisen kulttuuria, vaikka niiden vastuulle on jäämässä yli 80 % lapsiperheiden, lasten ja nuorten palvelukustannuksista, yhteensä noin 10 miljardia euroa.**
- **LAPE-muutosohjelma oli vuonna 2017 vasta käynnistymässä.**
  - **Keskittyi toimintakulttuurin uudistamiseen ja perhekeskusmalliin sote -palveluissa.**
  - **Vain vähän huomiota rakenteellisiin ongelmiin ja niiden poistamiseen.**
  - **Keskeisissä tavoitteissa ei nuorten syrjäytymisen vähentäminen**
  - **Ei kriittistä arviointitutkimusta antamaan palautetta alusta alkaen.**
- **Arvioin LAPE-ohjelman toistavan aikaisempien vastaavien ohjelmien polkua.**
  - **Varhaiseen vastuunoton, yhteistoiminnan ja kokonaisuuksien hallinnan esteet eivät vähene.**
  - **Vaikutukset nuorten syrjäytymiseen jäävät vaatimattomiksi.**

Parannusehdotusten taustaa

Nuorten syrjäytymisen haasteita ja yleisemminkin lapsiperheiden, lasten ja nuorten tuen ja palvelujen *rakenteellisten ongelmien merkitystä on jatkuvasti aliarvioitu.*

- Palvelujen hajautuminen ja eniten tukea tarvitsevien jääminen katveisiin tunnistettiin 1980-luvulla.
- Edelleen ajankohtaisia toimenpiteitä esitettiin useissa mietinnöissä, hallitusten selonteoissa eduskunnalle ja lakiesitysten perusteluissa

- **Uutta 1990-luvulta alkaen:**
  - Kasvu- ja oppimisympäristöjen eriytyminen koko maassa ja väestökeskusten sisällä
  - Työllistyminen vaatii yhä enemmän osaamista.
  - Ongelmiin erikoistuneiden palvelujen kuormituksen ja kustannusten kasvu.
  - Hitaus uuden teknologian hyödyntämisessä asiakastiedon hallintaan, tiedolla johtamiseen, toiminnanohjaukseen ja kustannusvaikuttavuuden seurantaan yleensä ja erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla.
  - Tietosuojasäännösten ja niiden tulkintojen tuomat esteet yhteistoiminnalle
  - Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten lukumäärän lisääntyminen.
  - Elävänä syntyneiden lukumäärän nopea väheneminen 2010-luvulla.

Vastaaminen 2020 haasteisiin vaatii rakenteiden uudistamista

Kun valmistaudutaan vastaamaan 2020 -luvun haasteisiin, suuria kysymyksiä ovat

- **lasten ja nuorten tarvitseman erityisen huolenpidon *kokonaisuuden hallinta* (ks. YK:n lapsen oikeuksien sopimus)**
- **lasten ja nuorten *kasvu- ja toimintaympäristöjen monimutkaistuminen***
- **itsenäisen *selviytymisen vaatimusten kasvaminen***

1900-luvulla *vakiintuneet* ja silloisiin haasteisiin menestyksellisesti vastanneet tulkinnat, rakenteet ja toimintatavat *ovat vanhentuneita ja usein suurimpia esteitä 2020-luvun haasteiden ennakoimisessa ja niihin vastaamisessa.*

Parannusehdotuksia 1/9

1. Hallituksen selonteko eduskunnalle

lapsiperheiden, lasten ja alle 21 –vuotiaiden nuorten tuen ja palvelujen kokonaisuuden kehityksestä ja kehittämistarpeista vastaamaan 2020-luvun haasteita.

Aikaisempia selontekoja 1995 ja 2002. Eduskunnalle annettava mahdollisuus keskustella kokonaisuudesta ja ohjata kehitystä kannanotoillaan.

Parannusehdotuksia 2/9

2. Parlamentaarisessa yhteistyössä eduskunnalle *esitys puitelaiksi lapsiperheiden, lasten ja alle 21 -vuotiaiden nuorten tukemisesta ja palveluista, tavoitteena voimaan tulo 2021.*

Yhteiset periaatteet ja tavoitteet puitelaissa, joka näin tukee ja vahvistaa kokonaisuuden hallintaa ja yhtenäisiä toimintatapoja sekä varhaista vastuunottoa julkisen hallinnon ja palvelujen kaikilla tasoilla ja alueilla.

Samoja asioita koskevat säännökset siirretään erityislaeista puitelakiin. Esimerkiksi tietosuojaäännökset ja niiden tulkinnat yhtenäistyvät.

Yhdistetään erityislakeja suuremmiksi kokonaisuuksia niin että ne paremmin sekä mahdollistavat että tukevat yhteistoimintaa ja varhaista vastuunottoa lapsiperheiden, lasten ja alle 21 –vuotiaiden nuorten tukemisessa ja palveluissa.

Parannusehdotuksia 3/9

3. Paljon tukea tarvitseville lapsiperheille, lapsille ja alle 21 –vuotiaille *subjektiivinen oikeus kokonaisvaltaiseen henkilökohtaiseen tukeen: Puitelakiin säännös hallintopäätöksestä, joka oikeuttaa saamaan*

- **tukihenkilön ja henkilökohtaisen palveluohjauksen,**
- **sitovan, päivittyvän ja kokonaisuuden kattavan asiakassuunnitelman,**
- **henkilökohtaisen budjetin, jossa asiakassuunnitelman toteuttamiseen tarvittavat voimavarat kokonaisuutena, sekä**
- **uutta teknologiaa hyödyntävän tuen toiminnanohjauksen ja kustannusvaikuttavuuden seuraamiseen, jossa keskeisinä kriteereinä ovat asiakaskokemus, arjessa selviytyminen, ja hyvinvoinnin kehitys.**

Parannusehdotuksia 4/9

4. Valmistellaan valtakunnallinen ohjeistus menettelystä, jolla *huoltajat, lapset ja nuoret voivat antaa suostumuksensa tietojen hyödyntämisessä* varhaisessa vastuun ottamisessa ja yhteistoiminnassa tarpeenmukaisen tuki- ja palvelukokonaisuuden suunnittelussa ja järjestämisessä ilman pelkoa pelko tietosuoja- ja salassapitosäännösten rikkomisesta ja sen seurauksista.

Parannusehdotuksia 5-6/9

5. Valtion talousarvioon korvamerkitty *määräraha lapsiperheiden perhetyön, kodinhoitoavun ja nuorisotyön laajentamiseen universaalipalveluissa*.

6. Lapsiperheiden, lasten ja nuorten tuen *määrärahoja ei vähennetä* lapsiperheiden, lasten ja nuortenlukumäärän vähentyessä, vaan *tulkitaan* muutos *mahdollisuudeksi investoineihin, jotka tehostavat kokonaisuuden hallintaa ja kustannusvaikuttavuutta*.

Parannusehdotuksia 7-8/9

7. Laajassa asiantuntijayhteistyössä valmistellaan *analyysi ja esitys toimintaohjelmaksi, joiden tavoitteena on vähentää* lapsiperheiden, lasten ja nuorten kasvu- ja oppimisympäristöjen *alueellista eriytymisestä koko maassa ja väestökeskusten sisällä.*

8. *Maahan muuttavat lapsiperheet, lapset ja nuoret tulkitaan väestön uusiutumisen välttämättömäksi osaksi*, järjestetään viipymättä tehokas kotouttaminen ja muu tuki osana yleistä palvelujärjestelmää.

Parannusehdotuksia 9/9

9. *Tehokkaalla valvonnalla varmistetaan*, että

- **suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevien lapsiperheet, lapset ja nuoret saavat tarpeenmukaista tukea ja että**
- **laiminlyönnit ja heidän oikeuksiensa loukkaukset havaitaan ja korjataan viipymättä.**